

Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Sciences

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Život žen bezdomovkyň ve vybraném regionu očima
jich samotných

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program: SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ
PRÁCE

Autor: Lenka Buriánková

Vedoucí práce: PhDr. Martina Hrušková, Ph.D.

České Budějovice 2022

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem *Život žen bezdomovkyň ve vybraném regionu očima jich samotných* jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské/diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 27. 4. 2022

.....

Lenka Buriánková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala své vedoucí bakalářské práce paní PhDr. Martině Hruškové, Ph.D., za cenné rady, věcné připomínky a za pomoc ke zhotovení této bakalářské práce. Mimo jiné bych chtěla poděkovat všem respondentům za skvělou spolupráci. Velké poděkování patří také mé rodině a přátelům za podporu při studiu.

Život žen bezdomovkyň ve vybraném regionu očima jich samotných

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá životem žen bez přístřeší na území Českých Budějovic. Stěžejním cílem práce je přiblížit různá úskalí, která se vážou ke ztrátě obydlí a zjistit, jaké jsou nejčastější příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích.

Praktická část této bakalářské práce je vyhotovena formou kvalitativní výzkumné strategie. Použita byla metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumný soubor se skládá z osmi žen bez domova, které žijí na území Jihočeského kraje, konkrétně v Českých Budějovicích. Výzkumný soubor byl vybrán pomocí metody snowball sampling. Z provedených rozhovorů byly získány výsledky, které byly dále zpracovány metodou otevřeného kódování. Prostřednictvím této metody vzniklo 10 kategorií s konkrétními kódy.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že nejčastějšími příčinami bezdomovectví žen v Českých Budějovicích jsou domácí násilí a nevyhovující (dysfunkční) vztahy s rodinou. Komunikační partnerky se také shodly v nespokojenosti s aktuální stavem a uvedly, že touží po změně své situace. Dále také vyšlo najevo, že komunikační partnerky za stěžejní problém pokládají absenci stabilního bydlení.

Tato bakalářská práce by mohla sloužit například jako zdroj informací pro studenty či jako zpětná vazba pro poskytovatele sociálních služeb v Českých Budějovicích.

Klíčová slova

Bezdomovectví; bezdomovec; příčiny; sociální služby; ženy; bydlení.

The Life of Homeless Women in a Selected Region through the Eyes of Themselves

Abstract

The bachelor thesis deals with the life of homeless women in České Budějovice. The main aim of the thesis is to present the various challenges that are related to the loss of housing, and to find out what the most common causes of homelessness of women in České Budějovice are.

The practical part of this bachelor thesis is conducted through the qualitative research strategy. The method of questioning and the technique of semi-structured interview were used. The research sample consists of eight homeless women living in the area of the South Bohemian Region, specifically in České Budějovice. The research sample was selected using the snowball sampling method. The results of the interviews were collected and further processed using the open coding method. Through this method, ten categories with specific codes were created.

The results of the research showed that the most common causes of homelessness of women in České Budějovice are domestic violence and unsatisfactory (dysfunctional) relationships with family. The communication partners also shared dissatisfaction with the current situation and stated that they wished to change their situation. It also became apparent that the communication partners consider the absence of stable housing to be the main problem.

This bachelor thesis could serve, for example, as a source of information for students or as feedback for social service providers in České Budějovice

Keywords

Homelessness; homeless person; causes; social services; women; housing.

Obsah

Úvod	8
2 TEORETICKÁ ČÁST	9
2.1. Vymezení pojmu bezdomovectví, bezdomovec	9
2.2 Typologie bezdomovectví	10
2.2.1 Bezdomovectví zjevné	10
2.2.2 Bezdomovectví skryté.....	11
2.2.3 Bezdomovectví potencionální.....	11
2.2.4 Typologie ETHOS.....	11
2.3 Příčiny bezdomovectví.....	11
2.4 Bezdomovectví z pohledu vývojové psychologie.....	11
2.5 Genderové aspekty.....	15
2.5.1 Ženské stereotypy.....	15
2.5.2 Mužské stereotypy.....	17
2.6 Způsoby bydlení.....	18
2.7 Zdroje obživy.....	19
2.8 Housing first.....	19
2.9 Sociální služby poskytované osobám bez domova.....	20
2.9.1 Terénní programy.....	20
2.9.2 Nízkoprahová denní centra.....	20
2.9.3 Azylové domy.....	20
2.9.4 Domy na půl cesty.....	20
3 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	21
3.1 Cíle práce.....	21
3.2 Výzkumné otázky.....	21
4 METODIKA	22
4.1 Použité metody a techniky sběru dat.....	22
4.2 Vyhodnocování dat.....	22
4.3 Charakteristika výzkumného souboru.....	22
4.4 Realizace výzkumu.....	23
4.5 Etika a výzkum.....	23

5	VÝSLEDKY.....	24
6	DISKUZE	37
7	ZÁVĚR.....	41
8	SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ.....	42
9	SEZNAM PŘÍLOH.....	45

Úvod

Tématem mé bakalářské práce je „Život žen bezdomovkyň ve vybraném regionu očima jich samotných.“ Toto téma bylo mou volbou z několika důvodů. V průběhu studia mě právě problematika bezdomovectví velmi oslovila. Můj zájem získaly především osudy jedinců, kteří se ocitli bez přístřeší a způsoby, pomocí kterých se se svou situací vyrovnávají.

Zmíněné téma jsem rovněž zvolila z důvodu, že osoby bez domova více, či méně často potkává každý z nás. Mnoho lidí tyto osoby odsuzuje na základě prvního dojmu a nepřemýšlí nad životními událostmi, které k jejich aktuálnímu stavu mohly vést. Společností je bezdomovectví vnímáno zejména jako doména mužů, které na veřejném prostranství potkáváme častěji. V případě ženského bezdomovectví se setkáváme spíše s jeho skrytou formou, kdy se velká část bezdomovkyň potýká s pocity studu a nechce být veřejností viděna. Při tvorbě bakalářské práce jsem měla možnost se právě s těmito ženami setkat a jejich životní příběhy si vyslechnout.

Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Část teoretická informuje o fenoménu bezdomovectví a obsahuje jednotlivé kapitoly, které mají tuto problematiku přiblížit. Tato část se tedy skládá z popisu konkrétních pojmů souvisejících s bezdomovectvím, s dělením a příčinami této problematiky, ale také například z genderových aspektů bezdomovectví. Dále jsou v práci uvedeny poskytované sociální služby či způsoby bydlení a možné zdroje obživy osob bez přístřeší.

Praktická část zahrnuje provedený výzkum, který byl vyhotovený kvalitativní výzkumnou strategií za použití metody dotazování a techniky polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory s komunikačními partnerkami byly prováděny za účelem zodpovězení výzkumných otázek. Cílem této práce je rozvést problematiku ztráty obydlí a zmapovat konkrétní příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích. Vyvozené výsledky provedeného výzkumu jsou obsahem závěru této bakalářské práce.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1. Vymezení pojmu *bezdomevce*, *bezdomevec*

Označení „domov“ je široký a celistvý koncept. Často pro jedince značí bezpečné místo, kam se může stáhnout, aby nabyl pocit svobody, klidu, soukromí a ticha (Kneck et. al., 2021).

Bezdomevce označuje situaci bezprostřední nouze, v níž se nachází člověk bez trvalého domova (Matoušek, 2010). Matoušek (2010) dále uvádí, že se jedná o sociální jev, jenž je podmíněn širokou škálou faktorů a představuje krajní podobu sociálního vyloučení. Naproti tomu Vágnerová et. al., (2013) tvrdí, že bezdomevce je souhrnný úkaz a nelze tvrdit, že se jedná pouze o chybějící přístřeší. (Vágnerová et. al., 2013). Bezdomovce je mimo jiné výsledkem strukturálních rozdílů a důsledků zejména ekonomického a sociálního znevýhodnění (Sutherland et. al., 2021).

Pojem bezdomevce je uváděn již řadu let a v naší společnosti se vykytoval odjakživa. (Jandourek, 2003). Jandourek (2003) doplňuje, že v České republice se toto označení začalo dostávat do popředí až po Sametové revoluci v roce 1989 především jako problém velkoměst. Bezdomovce v České republice pochopitelně existovalo již dříve, ale režim pod vedením KSČ stíhal osoby bez přístřeší jako příživníky a nedovoloval, aby nebyli zaměstnáni. (Průdková a Novotný, 2008). Teprve po roce 2007 dal zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách možnost zrodu sociálních služeb pomáhajících právě lidem bez domova. Na základě výzkumů MPSV z roku 2019 žije v naší zemi přibližně 23 830 osob bez přístřeší, z nichž 2 600 tvoří osoby mladší 18 let (MPSV, 2019).

V odborné literatuře se o lidech bez domova často hovoří jako o lidech bez přístřeší, kteří jsou sociálně slabí a nepřízpůsobiví. (Marek et. al., 2012). Hradecký (2007) však zdůrazňuje, že u osob bez přístřeší dochází k vyloučení nejen ze sociální, ale i z právní či fyzické sféry (Hradecký, 2007). Definice bezdomevce jako taková vyjadřuje sociální situaci jisté skupiny obyvatel, ale dále neobjasňuje důvody vzniku či případné následky zmiňovaného jevu (Barták, 2004). Hradecký (2007) tvrdí, že definice slova bezdomevec je vágní a nepřesná, jestliže bezdomevcem označujeme někoho, kdo opustil, či ztratil svůj domov, přičemž nedokáže sám řešit své problémy a spoléhá se na sociální pomoc (Hradecký, 2007). U nás v České republice je bezdomevec označován

jako osoba, která je bez ohledu na věk, národnost, pohlaví, socioekonomické postavení, duševní a fyzické zdraví, bez střechy nad hlavou a žije ve veřejném prostoru nebo je ubytována v nouzovém přístřešku či v přechodném bydlení pro bezdomovce (Sidor a Abdelhafez, 2021).

Jelikož v souvislosti s označením bezdomovec hovoříme o poměrně novém pojmu, jeho význam se postupem času měnil (Marek et. al., 2012). Například Průdková (2008) uvádí, že právní terminologie vysvětlovala pojem bezdomovec jako osobu bez státní příslušnosti a bez domovského práva (Průdková, 2008).

2.2 Typologie bezdomovectví

Ačkoli je to velmi zjednodušené, typologie bezdomovectví vyzdvihuje jeho různorodost a nutnost rozdílného přístupu sociálních pracovníků při práci s nimi (Marek et. al., 2012). Dle vnímání veřejnosti je běžně rozlišováno bezdomovectví zjevné, skryté a potencionální, přičemž je tato typologie vytvořena na základě vztahu bezdomovců k jejich veřejnému prostoru (Hradecký, 2007). Hradecký (2007) konstatuje, že mezi konkrétními typy bezdomovectví nelze nalézt pevnou hranici. Osoby bez přístřeší se mohou dostat z bezdomovectví skrytého a potencionálního do bezdomovectví zjevného, či naopak (Hradecký, 2007). Česká republika při definování problematiky bezdomovectví vychází z typologie ETHOS, jenž zpracovala Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci FEANSTA.

2.2.1 Bezdomovectví zjevné

Hradecký (2007) označuje osoby, spadající do této kategorie, jako na první pohled velmi snadno identifikovatelné zejména podle jejich vzhledu, či častého zápachu (Hradecký, 2007). Hradecký (2007) dále doplňuje, že se valná většina těchto osob bez přístřeší nachází v opuštěných objektech, na nádražích, v parcích, zkrátka kdekoli. Zjevné bezdomovectví ve své definici také rozebral Hartl (2000), který tyto osoby označuje jako jedince, jenž z pohledu veřejného mínění vypadají jako bezdomovci, avšak nemají možnost uchýlit se mimo veřejné prostranství (Hartl, 2000). Průdková (2008) u této formy bezdomovectví zmiňuje, že je veřejností obecně vnímána nejvíce, přičemž u některých lidí může vyvolávat strach, odpor či vytvářet mylnou domněnku, která mnohdy tento složitý sociální jev může značně zlehčovat (Průdková, 2008).

2.2.2 Bezdomovectví skryté

V případě skrytého bezdomovectví nemají lidé bez přístřeší žádnou možnost stálého bydlení (Marek et. al., 2012). Místo pobývání na ulici volí různé alternativy nocování, přičemž využívají ubytoven, nocleháren, či známých a jejich způsob života je bezdomovectví velmi podobný (Marek et. al., 2012).

2.2.3 Bezdomovectví potencionální

Jako potencionální bezdomovce označujeme osoby, které aktuálně bez domova nejsou, avšak bydlení, které mají je z různých příčin nestabilní, tudíž jim bezdomovectví hrozí (Hradecký, 2007). Tyto osoby ohrožené bezdomovectvím nemají typické znaky bezdomovectví a nejsou součástí veřejného prostoru, což znamená, že nejsou v péči terénních ani ambulantních služeb (Marek et. al., 2012).

2.2.4 Typologie ETHOS

V české republice čerpají autoři z evropského členění bezdomovectví ETHOS. Hradecký (2007) uvádí čtyři základní kategorie osob bez domova. Jedná se jednak o osoby bez střechy, kam řadíme bezdomovce přespávající především venku a v noclehárnách, dále o jedince bez bytu, kteří využívají nejrůznější azylová zařízení a ubytovny. Následující kategorií je nejisté bydlení, které se týká například osob ohrožených vystěhováním a v neposlední řadě rozlišujeme kategorii označenou jako nevyhovující bydlení, kam spadají lidé žijící například v marigotkách, pojízdných automobilech a další (Hradecký, 2007).

2.3 Příčiny bezdomovectví

Objektivní a subjektivní příčiny

Dle Marka et. al. (2012) lze příčiny bezdomovectví rozdělit na objektivní a subjektivní. V případě objektivních příčin bezdomovectví je chyba přisuzována politice státu a zákonodárství, kdy jinými slovy hovoříme o systémové chybě, jejíž se bezdomovec stává obětí (Marek et. al., 2012). Naopak subjektivní příčiny mohou zahrnovat například materiální či vztahové potíže a osobní problémy, které si musí vyřešit jedinec sám (Marek et. al., 2012). Pěnkava (2010) však označuje rozdělení příčin bezdomovectví na objektivní a subjektivní jako rozdělení s pohyblivými hranicemi. Je tomu tak z důvodu, že situace jedince může změnit sklon a objektivní příčina se může změnit v subjektivní či naopak (Pěnkava, 2010).

Obecné příčiny

Hradecká a Hradecký (1996) konstatují, že při odchodu na ulici jsou u mužů stěžejní osobní a materiální faktory, zatímco u žen bývají klíčovými faktory zejména potíže s partnerem a domácí násilí (Hradecká, Hradecký, 1996).

Langmeier a Krejčířová (2006) za hlavní příčiny vedoucí k bezdomovectví považují ztrátu zaměstnání a rozvodovost. Langmeier a Krejčířová (2006) dále doplňují, že zaměstnání pro mnoho jedinců představuje zdroj hrdosti, přičemž jeho případná ztráta může pro člověka znamenat vážné narušení sebehodnocení (Langmeier, Krejčířová, 2006). Z obecného hlediska můžeme mezi příčiny bezdomovectví zařadit nepochybně také vliv alkoholu, který mívá za následek například rozpad manželství a může být do značné míry důvodem ztráty zaměstnání (Tavel, 2009). Tavel (2009) mimo jiné zdůrazňuje, že problematice alkoholové závislosti se u nás obecně nevěnuje dostatečné množství pozornosti a jeho prevenci se nepřikládá tak velký význam, jako prevenci ostatních drogových závislostí (Tavel, 2009). Mezi příčiny vedoucí k bezdomovectví však řadíme i jiné patologické jevy, z nichž jedním může být například patologické hráčství (Tavel, 2009).

Marek et. al. (2012) uvádí, že k zamezení pádu na ulici mají každému sloužit dvě záchranné sítě. První ze zmíněných sítí je síť rodiny, přátel a známých, tedy osobní a sociální kontakty, které si člověk v průběhu života kolem sebe vytváří a spoléhá, že ho v případě krize podrží (Marek et. al., 2012). Marek et. al. (2012) dále doplňuje, že v případě, kdy jedinec nemá silnou sociální síť, existuje ještě druhá síť a tou je síť sociálních služeb, která by mu měla pomoci získat bydlení a takovou státní podporu, aby se na ulici nedostal (Marek et. al., 2012).

2.4 Bezdomovectví z pohledu vývojové psychologie

To, že se člověk octne bez přístřeší je dle Janebové (1999) důsledkem jisté osobní krize, která specifickým způsobem naruší dosavadní život jedince (Janebová, 1999). Marek et. al. (2012) rozlišuje v životě jednotlivce určitá období, ve kterých se od něj očekává adekvátní změna role. V souvislosti s životem jedince můžeme tedy obecně hovořit o období stability, které průměrně trvá přibližně osm let a o období pětileté změny (Marek et. al., 2012). *Kromě vývojových krizí lze prožívat krizi ze ztráty, ze změny či z nadměrné nebo nedostatečné stimulace* (Marek et. al., 2012, s. 91).

Samotnému faktu, že se člověk stane osobou bez přístřeší předchází nezvládnutí většího množství na sebe navazujících krizí, ke kterým dochází v průběhu života nezávisle na věku jedince (Marek et. al., 2012). Generační rozdíly můžeme pozorovat například v souvislosti s vyrovnáváním se s krizí a ve schopnosti postarat se o svou osobu (Marek et. al., 2012).

Mladí bezdomovci do 26 let

Mladiství, kteří opouštějí své domovy za vidinou uspořádání nezávislého života, jsou zvláště náchylní k rizikovému chování a bezdomovectví (MacKenzie et. al., 2020).

Marek et. al. (2012) uvádí, že sociální služby pro osoby bez přístřeší nejsou mladými bezdomovci příliš využívány. Stává se tak zejména z důvodu střetu se starší generací uživatelů, při kterém může docházet k jisté tenzi a z tohoto důvodu jsou mladými lidmi vyhledávané spíše služby pro drogově závislé (Marek et. al., 2012). Z hlediska psychologického nastavení mladých bezdomovců je zřejmé, že se nijak neliší od jiných dospívajících, proto je tedy přirozené, že se jejich orientace zaměřuje zejména na skupiny vrstevníků a jejich prioritou je svoboda (Marek et. al., 2012). Erikson (2015) pokládal za primární krizi v období adolescence hledání vlastní identity, kterou je jedinec schopen najít pouze v případě, že se do jisté míry emočně odpoutá od vlivu rodičů a dál směřuje svůj život vlastní cestou (Erikson, 2015). Vágnerová (2000) mimo jiné hovoří například o psychosociálním moratoriu, které označuje období odkládání vstupu do dospělého života, přičemž zároveň poskytuje jedinci prostor pro nalezení vlastní identity (Vágnerová, 2000). V případě této věkové skupiny bezdomovců je téměř vždy příčinou odchodu na ulici nevyhovující či dysfunkční zázemí (Marek et. al., 2012). Marek et. al. (2012) však dále podotýká, že se mnoho mladých bezdomovců netají tím, že na ulici žijí zcela dobrovolně, aby se necítili omezeni nastavenými pravidly jejich rodičů (Marek et. al., 2012).

O jiné situaci však hovoříme u mladých dospělých opouštějících dětský domov, kteří z hlediska sociálního zázemí nejsou dostatečně připraveni na běžný život a riziko případného selhání a neúspěchu je u nich znatelně vyšší (Marek et. al., 2012). Marek et. al. (2012) dále uvádí, že velkým problémem u mladých bezdomovců bývá také nadměrné užívání návykových látek, kdy užití drogy pro jedince přináší snadno dostupný způsob, jak utéct před realitou (Marek et. al., 2012). Z hlediska délky pobytu

na ulici nebývají mladí bezdomovci tímto stylem života poznamenáni do takové míry jako starší generace osob bez přístřeší. Z tohoto důvodu je možnost jejich případného návratu do běžného života a schopnost se společensky adaptovat vyšší (Marek et. al., 2012).

Bezdomovci v produktivním věku

O produktivním věku jedince hovoříme od pětadvaceti do přibližně šedesáti let, z čehož je zřejmé, že zahrnuje poměrně rozsáhlé období života a v souvislosti s bezdomovectvím se tedy jedná o nějaké dlouhodobější osobní selhání člověka (Vágnerová, 2000).

Na jedince, kteří se ocitají bez přístřeší právě v tomto věku je společností převážně nahlíženo jako na ty, kteří si za svou situaci mohou sami, a právě pro ně se bezdomovectví stává nejvíce stigmatizujícím (Marek et. al., 2012). Mikulášek (2010) uvádí, že na rozdíl od mladých bezdomovců, se u osob v produktivním věku příliš nesetkáváme s dobrovolným setrváním na ulici jako s příčinou jejich situace. Za příčinu svého osudu nejčastěji považují buď vlastní zavinění, nebo připisují vinu svému okolí a společnosti. Pokud vidí jedinec příčinu jako výsledek osobního selhání, považuje bezdomovectví za jakýsi trest a svou situaci se nesnaží změnit, neboť se domnívá, že si to zaslouží (Mikulášek, 2010). V případě, kdy však shledává vinu na straně společnosti, považuje své setrvání na ulici jako jakýsi odpor proti nespravedlivému zacházení a očekává, že jeho situaci napraví někdo druhý (Marek et. al., 2012). Lidé v této věkové skupině se s životem na ulici srovnávají velmi obtížně. Ocitají se totiž v situaci, kdy kromě bydlení ztrácí také svůj společenský status a jejich vazby na bydlící společnost, na rozdíl od mladší generace bezdomovců, zanikají (Marek et. al., 2012). Obecně nejmenší šanci na resocializaci mají bezdomovci ve věku kolem padesáti let. S dlouhodobou nezaměstnaností souvisí ztráta nároku na důchod a šance na získání nového zaměstnání jsou v tomto věku velmi malé (Marek et. al., 2012). Vágnerová (2000) připisuje třicetiletým a čtyřicetiletým jedincům větší orientační a adaptační schopnosti. Podotýká však, že právě v tomto období dochází k častým krizím středního věku, které mohou být různého charakteru (Vágnerová, 2000).

Bezdomovci v postproduktivním věku

Marek et. al. (2012) uvádí, že člověk důchodového věku nacházející se na ulici evokuje v lidech soucit a naznačuje jistou chybu ve fungování sociálního systému. Společným jmenovatelem starší a mladší generace bezdomovců je svoboda. Zatímco mladí lidé odcházejí do ulic, aby svou svobodu našli, staří se na ni ocitají, aby se té své nemuseli vzdát (Marek et. al., 2012). Sociální systém seniorům poskytuje pomoc, jež kromě bydlení však zahrnuje i určité omezení v oblasti autonomie, která je složena z více částí a pro člověka představuje jistý druh svobody (Marek et. al., 2012). Sýkorová a Chytil (2004) konstatují, že s omezením autonomie se může člověk vyrovnávat různými způsoby,

z nichž za negativní adaptaci je považována nepřiměřená závislost na blízkých osobách nebo sociálním systému. Za protiklad považujeme zvýšenou obrannou aktivitu, kdy se jedinec pokouší obhajovat svou soběstačnost například prací (Sýkorová a Chytil, 2004).

Nejčastějším důvodem, proč se lidé v postproduktivním věku ocitají na ulici bývá nedostačující důchod v kombinaci s nemocí, která zabraňuje seniorům možnost přivýdělku (Prudký a Šmídová 2010). Marek et. al. (2012) poukazuje na skutečnost, že člověk na ulici stárne nepochybně výrazně rychleji a vzezření tak zdaleka neodpovídá jeho skutečnému věku. Tento životní styl často zkracuje délku života zhruba na něco málo přes šedesát let (Marek et. al., 2012).

2.5 Genderové aspekty

Právě v problematice bezdomovectví můžeme z pohledu genderu pozorovat značné odchylky mezi mužským a ženským pohlavím. Ve vyspělých státech se obyvatelé bez domova skládají převážně z mužů, na což poukazují mimo jiné také výzkumy z kraje devadesátých let, kdy se ženy bezdomovkyně vyskytovaly pouze ojediněle a v případě, že byly za bezdomovkyně považovány, jednalo se často o jakousi neviditelnou část bezdomovecké populace (Marek et. al., 2012). Ženy a muži se ocitají na ulici z rozdílných příčin, liší se jejich potřeby bydlení, požadavky na přístupy k jejich osobě a v neposlední řadě kladené nároky na poskytované služby (Hradecká, Hradecký, 1996).

2.5.1 Ženské stereotypy

Život bez domova představuje pro ženy obecně větší riziko, než pro opačné pohlaví, čemuž také odpovídá intenzita vyhledávání pomoci a vděku za ni (Marek et. al., 2012).

Na základě fyzických předpokladů je zřejmé, že schopnost bránit se potencionálním fyzickým či loupežným útokům je u žen menší, než je tomu u mužů, přičemž mimo jiné ženy představují snadnější kořist pro páčání sexuálního násilí a život na ulici tak pro ně představuje více bolestivou zkušenost a stigma. Marek et. al. (2012) dále uvádí, že ocitne-li se žena na ulici, projevují se u mužů sklony tuto ženu chránit, za což mohou mnohdy nárokovat sexuální uspokojení. Je zde pochopitelně i možnost, že narazí na bezdomovce, se kterým naváže kamarádský vztah a tento druh odměny od ní za ochranu vyžadovat nebude. V těchto případech se však najdou ženy, které mohou začít muže za těchto okolností využívat, neboť mu vrací pocit potřeby (Marek et. al., 2012). Tendence chránit ženy bez domova mají také sociální pracovníci, kteří považují setrvání na ulici pro ženy nebezpečnější než pro muže. V souvislosti s tímto tvrzením můžeme tedy předpokládat, že v tomto směru lze považovat křehkost pohlaví do jisté míry spíše za výhodu (Marek et. al., 2012).

Janebová (2006) poukazuje na určitý stereotyp u poskytovatelů sociálních služeb, kteří svou pozornost zaměřují na potencionální promiskuitní chování dívek, aby zabránili případnému nežádoucímu otěhotnění. Ženám bez domova se tedy dostává ochrana jakožto potencionálním matkám. Pro bezdomovkyně se tak z rizikového sexuálního počínání stává mnohem větší stigma, než je tomu v případě stejného chování u mužů (Janebová, 2006). Marek et. al. (2012) však podotýká, že z učiněných průzkumů vyplývá, že ženy na ulici v průběhu času i tak otěhotní, což pro plod znamená značné ohrožení. Bezdomovkyně zpravidla nemění svůj způsob fungování, což v případě užívání návykových látek představuje vysoké riziko (Marek et. al., 2012). Klíčové rozhodnutí však nastává až v momentě narození dítěte, kdy čelí žena otázce, zda bude schopna se o potomka postarat a zastat roli matky (Marek et. al., 2012). V souvislosti s páry a jejich potomky narážíme na zjevný nedostatek azylových obydlí, která by byla určena pro všechny členy rodiny. Azylové domy totiž bývají dostupné výhradně pro matky s dětmi (Marek et. al., 2012).

Marek et. al. (2012) dále vyzdvihuje, že v 90 % případů se osobou pečující o dítě stává matka. Z tohoto důvodu se ženy ocitají pod větším tlakem, aby si udržely bydlení, neboť jeho ztráta by pro ně souběžně představovala také ztrátu dětí. Avšak systém sociálních dávek a služby poskytované rodinám s dětmi jsou mnohem rozsáhlejší, než je tomu v případě jednotlivce (Marek et. al., 2012). Při snaze zajistit zázemí svým dětem

ženy nezřídka hledají útočiště u nového partnera a činí tak i navzdory předpokladu, že se nejedná o partnera vhodného. Na základě tohoto faktu se dostáváme k problematice skrytého bezdomovectví, neboť od tohoto počínání se může mimo jiné odvíjet i řada jiných patologických jevů (Marek et. al., 2012).

Janebová (2006) označuje přístup užívaný při výchově dospívajících dívek za mnohem méně benevolentní, než je tomu v případě výchovy chlapců, což může vést k nedostatečnému množství prostoru pro vytyčení osobních hodnot a následnému uplatnění v budoucím životě (Janebová, 2006). Ženy bez domova v pokročilejším věku se ocitají na ulici z nejrůznějších důvodů. Mezi ty častější je uváděno například domácí násilí (Marek et. al., 2012). *Násilí v rodině lze vymezit jako bezprávně vynucenou nadvládu některého člena rodiny nad jiným členem, resp. členy, popř. jako využívání převahy (nejčastěji fyzické) k vykonávání bezpráví vůči jiné osobě, resp. osobám v rodinném systému* (Špatenková a Ševčík, 2011 s. 23).

2.5.2 Mužské stereotypy

Janebová (2006) vidí nejvíce rozdílů mezi bezdomovci a bezdomovkyněmi v souvislosti s využíváním nabízených sociálních služeb. V mužském kolektivu převládá domněnka, že fyzická zdatnost a schopnost obstarat peníze definuje mužství, což často vede k rivalitě a mnohdy může způsobovat agresivní chování, které představuje riziko. Podle Janebové (2006) je však pro život na ulici právě toto agresivní jednání do určité míry nezbytné, neboť v případě, že nedochází k jeho aplikování, může být na muže ostatními jedinci nahlíženo jako na slabého (Janebová, 2006).

Muži, kteří se ocitnou na ulici v období produktivního věku přicházejí o vybudovaná postavení, která v průběhu života získali. Ať už se jedná o status živitele, zaměstnance či nějaké jiné postavení, nabývají dojmu, že selhali a stav bezdomovectví považují za formu trestu (Marek et. al., 2012). Marek et. al. (2012) dále doplňuje, že na základě přesvědčení o vlastním zavinění odmítají většinu nabídek na pomoc ze strany sociálních pracovníků a jsou názoru, že si svou situaci musí vyřešit sami. Zmíněný způsob počínání bezesporu značně ovlivňuje možnost reintegrace do běžné společnosti. Muži s prosbou o pomoc čekají dlouho a s přibývajícím dobou je pro sociální pracovníky těžší jejich žádosti vyhovět (Marek et. al., 2012). Podle Janebové (2006) se ze značné části mužů stanou klienti klasifikovaní jako nedobrovolní či problémoví (Janebová, 2006).

Velmi často se u bezdomovců mužského pohlaví také setkáváme s jednáním kriminálního charakteru (Marek et. al., 2012).

2.6 Způsoby bydlení

Lidé bez domova tvoří téměř neustále součást veřejného prostranství, což pro ně znamená především velký nedostatek soukromí, které by většina z nich ocenila zejména v nočních hodinách (Vágnerová, 2014). Vágnerová (2014) také dodává, že prostorů pro klidné přenocování je poskrovnu a bezdomovci tedy téměř neustále riskují, že budou někým napadeni, či okradeni (Vágnerová, 2014). Marek et. al. (2012) uvádí, že z hlediska formy bydlení je možné vyvodit míru, do které jednotlivci rezignovali na své působení ve společnosti. Osoby bez přístřeší lze rozdělit na jedince bez stálého bydlení a na squatory. Označení squater představuje osobu, které nelegálně obsadila nějaký prostor a využívá ho jako své obydlí. Zmíněným prostorem může být stará budova, nebo jakýkoli jiný prostor, kde si bezdomovec vytvořil provizorní obydlí (Marek et. al., 2012).

Vágnerová (2014) definuje squat jako zpustošené rozměrné budovy či jiná prostranství, kde se může sdružovat až několik jedinců najednou (Vágnerová, 2014).

Nestálé bydlení

Marek et. al. (2012) vidí jedince nacházejícího se na ulici jako osobu, která pokládá svůj aktuální stav za dočasný a prioritou se pro něj stává přežít noc. Vzhledem k faktu, že si nepřipouští, že by mohlo jít o stav trvající delší dobu, tráví noci cestováním například trolejbusy, nebo přenocuje na různých místech v parku. Marek et. al. (2012) také doplňuje, že zmíněný životní styl pro bezdomovce představuje narůstající spánkový deficit a nepřetržitý strach z možného okradení, což vede k tomu, že se jejich spánkový režim obrací. Při kombinaci takových faktorů je pro jedince takřka nereálné zůstat upravený (Marek et. al., 2012).

Stálé bydlení

Ačkoli se osoba nachází na ulici, její představa o domově, jenž by představoval bezpečí nemizí. Můžeme říct, že domov se skládá ze tří základních komponentů a těmi jsou místo, lidé a určitý denní režim (Marek et. al., 2012). Jedinci preferující soukromí hledají nejčastěji útočiště v přírodě, bokem od veřejnosti. Jako úkryt jim tak může

sloužit například les, či jeskyně (Marek et. al., 2012). K soustředění většího množství jedinců bez přístřeší dochází zejména na již nepoužívaných místech, která se nacházejí ve větší vzdálenosti od obydlených oblastí. Jako takový objekt může sloužit například stará továrna, či jiné nepoužívané objekty (Marek et. al., 2012).

2.7 Zdroje obživy

Vágnerová (2014) uvádí jako jeden z možných zdrojů obživy problematiku krádeží. Zmiňované krádeže bývají častější u osob závislých na návykových látkách, kteří potřebují získat prostředky pro ukojení své závislosti. Okrádat tak mohou jak běžné občany, tak také ostatní bezdomovce (Vágnerová, 2014). Marek et. al. (2012) naproti tomu tvrdí, že ačkoli jsou jejich způsoby obživy alternativní a mnohdy na hraně zákona, zpravidla se vážnějších kriminálních přestupků nedopouštějí (Marek et. al., 2012). Jako jednu z nejužívanějších metod zajištění obživy označuje Marek et. al. (2012) žebrání neboli „somrování.“ „Somrování“ však nemusí vždy nutně souviset s potřebou obstarání obživy, ale často se bezdomovec snaží zajistit finanční prostředky pro zakoupení cigaret, alkoholu, či drog (Marek et. al., 2012).

„Somrování“ ve své podstatě znamená záměrné pohybování se v místech s vysokou koncentrací obyvatel, které se bezdomovec pokouší přesvědčit o darování drobného finančního obnosu (Marek et. al., 2012).

Vágnerová (2014) uvádí jako další možný způsob obživy vybírání popelnic. Nejčastěji se do nich poohlíží po jídle, které někdo před nimi vyhodil. V takovém případě může být vhodnou lokací popelnice poblíž obchodu s potravinami (Vágnerová, 2014).

2.8 Housing first

Housing first je projekt, který vytvořil Dr. Sam Tsemberis. Tento projekt byl vytvořen v New Yorku na počátku 90. let a zabývá se bezdomovectvím. Jedná se zejména o práci s lidmi, kteří jsou svým způsobem závislí na poskytovatelích sociálních služeb a na sociálních službách samotných. Zdravotní stav těchto lidí není vyhovující. mohou se u nich objevovat duševní nemoci, závislosti na návykových látkách či další různá omezení, která jim neumožňují žít běžným životem (Pleace, 2017).

2.9 Sociální služby poskytované osobám bez domova

Organizace, které se zabývají poskytováním sociálních služeb znevýhodněným osobám, jsou upraveny zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a podle zmíněného zákona je rozdělujeme na pobytové, ambulantní a terénní (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

2.9.1 § 69 Terénní programy

Tento druh sociální služby je primárně určen pro jedince, jejichž způsob života je pokládán za rizikový. Cílovou skupinou jsou tedy uživatelé drog, lidé bez domova, nebo osoby, které jsou z různých příčin exkludované. Tato služba není uživatelem hrazena a v případě potřeby může být anonymní (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

2.9.2 § 61 Nízkoprahová denní centra

Účel nízkoprahového denního centra spočívá v pomoci s osobní hygienou, nebo ve zprostředkování prostoru pro výkon této hygieny. Mimo jiné také nabízejí výpomoc v oblasti stravování, která zahrnuje jak její poskytnutí, tak i prostory pro její přípravu. Uživatelé dále mohou využít služeb nízkoprahového centra například při uplatňování svých práv, či při vyřizování různých záležitostí formálního charakteru (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

2.9.3 § 57 Azylové domy

Azylové domy pomáhají lidem, kteří se nacházejí v těžké životní situaci, jenž se pojí se ztrátou domova. Jde tedy o poskytnutí střechy nad hlavou na nezbytně nutnou dobu. Společně s poskytnutím pobytové služby azylové domy také nabízejí oporu v oblasti stravování a formálních záležitostí (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

2.9.4 § 58 Domy na půl cesty

Jedná se o pobytovou službu, která je určena mladým lidem obvykle do 26 let, kteří nemají vhodné zázemí. To znamená, že byli propuštěni z ústavní, či ochranné výchovy a jejich start do života není jednoduchý. Domy na půl cesty těmto osobám zajišťují bydlení, ve kterém se učí zacházet s penězi, rozvíjet vztahy s okolím, hledat si zaměstnání a jednat s úřady (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách).

3 CÍLE PRÁCE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY

3.1 Cíle práce

Cílem práce je rozvést problematiku ztráty obydlí a zmapovat konkrétní příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích.

3.2 Výzkumné otázky

V závislosti na stanoveném cíli byly stanoveny následující výzkumné otázky:

Hlavní výzkumná otázka: Jaké jsou nejčastější příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích?

1. **Výzkumná otázka:** Jak tyto ženy smýšlejí o své budoucnosti?
2. **Výzkumná otázka:** Jak hodnotí ženy bez domova v Českých Budějovicích jim poskytnuté sociální služby?

4 METODIKA

4.1 Použité metody a techniky sběru dat

K realizaci výzkumné části bakalářské práce byla využita kvalitativní výzkumná strategie. Reichel (2009) definuje kvalitativní výzkumnou strategii jako strategii postihující nižší počet objektů. Naopak jako výhodu spatřuje rozmanitost zkoumaných hledisek (Reichel, 2009). Kajanová et al. (2017) vyzdvihuje nové teorie, jež díky kvalitativní výzkumnou strategii vznikají. Pro kvalitativní výzkumnou strategii byla využita metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Výběr výzkumného souboru byl proveden metodou snowball sampling, kterou blíže popisují v podkapitole Charakteristika výzkumného souboru. Pro polostrukturovaný rozhovor byly předem vymezeny okruhy otázek, které vedly k naplnění cílů bakalářské práce. Výhodou polostrukturovaného rozhovoru je možnost získat informace od komunikačních partnerů mimo stanovené okruhy otázek, což je pro výzkum důležité. Reichel (2009) hovoří o rozhovoru jako o metodě často využívané v oblasti výzkumu. Dále Reichel (2009) dodává, že v rámci polostrukturovaného rozhovoru má výzkumník připravené otázky, není však nutné dodržení pořadí. Též Švaříček a Šedová (2014) považují připravenost otázek během přípravy na rozhovor za nutnost. Za zásadní výhodu u polostrukturovaného rozhovoru Reichel (2009) považuje volnost a přirozenost během rozhovoru. Hendl (2016) upozorňuje na postoj výzkumníka vůči informantovi. Vstřícnost a citlivost označuje Hendl (2016) za nejdůležitější.

4.2 Vyhodnocování dat

Získané data byly vyhodnocovány metodou otevřeného kódování. V rámci kódování byla využita technika tužka a papír. Kajanová et al. (2017) uvádí, že výzkumník označuje kódy, u kterých existuje vztah s výzkumnými otázkami. Za hlavní záměr otevřeného kódování považuje Strauss a Corbin (2015) poctivé studium získaných informací. Hendl (2016) označuje otevřené kódování jako interpretaci zjištěných poznatků. Jak uvádí Kajanová et al. (2017), kategorie je nadřazená jednotka kódů. Jednotlivé kódy jsou dle významnosti řazeny do kategorií (Kajanová et al. 2017).

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumný soubor je tvořen 8 ženami bez domova žijících v Českých Budějovicích. Ženy bez domova musely splňovat významnou podmínku, a to žít v Českých Budějovicích na ulici déle než 6 měsíců. Tyto ženy jsou dále v textu označeny jako

komunikační partnerky. Pro výběr výzkumného souboru byla zvolena metoda snowball sampling neboli metoda sněhové koule. Hendl (2014) označuje metodu snowball sampling za metodu výběru výzkumného souboru založeném na navázání kontaktů, díky nimž se výzkumník dostane k dalším osobám vhodným pro daný výzkum. Disman (2011) hovoří o získání prvního kontaktu, který nám metodou nabalování zajistí následné kontakty.

4.4 Realizace výzkumu

Jednotlivé rozhovory byly realizovány od poloviny února roku 2022 do konce března roku 2022. Komunikační partnerky byly osloveny v jejich přirozeném prostředí, kde následně samotné rozhovory probíhaly. Rozhovory byly nahrávány na mobilní telefon, následně doslovně přepsány. Samotné rozhovory trvaly přibližně 45 minut. Následovalo otevřené kódování a závěrečné vyhodnocení výsledků.

4.5 Etika výzkumu

Komunikační partnerky byly předem obeznámeny s účely rozhovoru, dále byly obeznámeny s nahráváním rozhovoru a pořízením záznamu na mobilní telefon. Současně jim byly sděleny informace o anonymitě rozhovoru. V práci se proto neobjevují žádná jména, ani bližší specifika o zúčastněných osobách. Komunikačním partnerkám bylo oznámeno, že nahrávka bude sloužit pouze pro účely výzkumné části této bakalářské práce. Jak uvádí Švaříček a Šedová (2014) výzkumník by měl k etickému hledisku přistupovat zodpovědně. Hendl (2016) dodává, že identita účastníka nesmí být ze strany výzkumníka vyzrazena. Dle Švaříčka a Šedové (2014) jsou za významná etická hlediska považovány základní principy jako je zachování ochrany osobních dat, důvěryhodnost a možnost přístupu k datům účastníkům výzkumu.

5 VÝSLEDKY

Výzkumný soubor je tvořen 8 ženami, které se nacházejí v situaci bez domova. Tyto ženy žijí na území Jihočeského kraje, konkrétně v Českých Budějovicích a využívají sociálních služeb zde nabízených. Tabulka číslo jedna stručně charakterizuje jednotlivé komunikační partnerky. Obsahuje některé osobní údaje jako věk, vzdělání a rodné bydliště. Do výzkumu byly vybrány ženy ve věku 31-55 let a v textu jsou dále uváděny jako komunikační partnerky. Rozhovory byly prováděny v terénu za asistence terénních pracovníků Městské charity v Českých Budějovicích. Níže umístěné tabulky se skládají z kategorií a kódů, které byly zpracovány na základě polostrukturovaných rozhovorů. Z odpovědí komunikačních partnerek vzešly konkrétní kódy, jež jsou níže dále rozepsány.

Tabulka č. 1: Základní charakteristika komunikačních partnerek

Komunikační partnerky	Charakteristika komunikačních partnerek		
	Věk	Vzdělání	Místo bydliště
Komunikační partnerka číslo 1	55	SOU	Luhačovice
Komunikační partnerka číslo 2	31	základní	Kaplice
Komunikační partnerka číslo 3	37	SOU	Trhové Sviny
Komunikační partnerka číslo 4	31	základní	Holubov
Komunikační partnerka číslo 5	54	základní	České Budějovice
Komunikační partnerka číslo 6	38	SOU	Lišov
Komunikační partnerka číslo 7	32	základní	Třeboň
Komunikační partnerka číslo 8	36	SOU	Český Krumlov

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Tabulka č. 1 se skládá z charakteristik jednotlivých komunikačních partnerek. Jejich věk se pohybuje v rozmezí 31-55 let, přičemž 6 komunikačních partnerek není starších 40 let a dvě se nacházejí na hranici produktivního věku. Dosažené vzdělání je u komunikačních partnerek číslo 2, 4, 5 a 7 základní. Zbylé dotazované ženy navštěvovaly Střední odborná učiliště, a to ve většině případech v místě rodného bydliště. Přímo z Českých Budějovic pochází pouze komunikační partnerka číslo 5.

Tabulka č. 2: Příčiny bezdomovectví

Kategorie 1	Kódy
Příčiny bezdomovectví	Domácí násilí
	Neshody v primární rodině
	Pobyt v dětském domově
	Dobrovolné rozhodnutí

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Všechny ženy bez domova uvedly události, které z jejich pohledu zapříčinily ztrátu bydlení. Uvedené události se v jednotlivých případech obvykle lišily. Odpovědi komunikačních partnerek číslo 1, 3, 5 a 8 se však shodovaly. Jako příčinu své aktuální situace uvedly domácí násilí. Komunikační partnerka číslo 3 uvedla: „*Mně umřeli rodiče při nehodě, když jsem byla ještě malá. Takže jsem žila u prarodičů do osmnácti, a pak jsem se nastěhovala k bývalému se kterým jsem měla dvě děti a bylo to fajn, ale on mě pak začal bít. Jsem to snášela dlouho, protože jsem nechtěla, aby mi vzali děti. Pak jsem od něj ale utekla, jenže jsem neměla kam.*“

Komunikační partnerka číslo 8 popisovala příčiny svého aktuálního stavu takto: „*Já jsem se krátce po vyučení vdala a měla dítě. Bejvalej si už před svatbou občas rád přihnul, ale pak to začalo bejt častěj. Opilej mě vždycky ztřískal a pak se ráno omlouval, když vystřízlivěl. No jenže jednou napad i mojí holku, tak jsem se s ní sbalila a utekla. Jenže já neměla jsem žádnou rodinu, za kterou bych mohla tenkrát jít, prostě nic.*“ Komunikační partnerka číslo 1 uvedla jako příčinu jejího bezdomovectví vliv více faktorů, mezi nimiž také hrálo roli domácí násilí. Její odpověď zněla takto: „*Na ulici jsem hlavně proto, že můj bejvalej manžel byl opakovaně v krimu a já kvůli němu byla u svý rodiny černá ovce. Takže jsem na tři děti byla sama a dostávala jsem jenom rodičák, z toho se nedalo vyžít. Pak jsem si našla přítele, kterej mi ze začátku finančně pomáhal a řekl mi, abych kvůli splácení barák přepsala na něj, že má větší příjem a bude to jistější. Tak jsem to udělala, a on mě po nějaký době fyzicky napad a vyhodil i s dětma na dlažbu. Takže jsem najednou neměla prostě nic.*“ Komunikační partnerka číslo 5 byla obětí domácího násilí již v primární rodině: „*...když Vás otčím zneužívá a mlátí, tak Vám ulice nepříjde zas jako tak hroznej nápad.*“

U komunikačních partnerek číslo 2 a 4 byly jako příčiny jejich stavu uvedeny problémy v primární rodině. Komunikační partnerka 2 o své předchozí situaci hovoří takto: „*Já ztratila bydlení kvůli matce. Ona vždycky byla na peníze a vlastně ten byt, co jsem zdělila já po tátovi, tak to navlíkla abych se ho zřekla v její prospěch a pak mě vyhodila.*“ Příčinou bezdomovectví u komunikační partnerky číslo 4 jsou také vztahy s matkou: „*Já jsem od svých 16 let na ulici, protože máma si našla týpka a žilo se v garsonce, kde pro mě nebylo místo. Tak jsme s bráchou různě přespávali po výtahovejch šachtách, kamarádech a tak. Jsme totiž nechtěli do děcáku nebo do jinýho zařízení.*“ O neshodách v primární rodině lze do jisté míry hovořit i u komunikační partnerky číslo 7. Z jejího pohledu se však jednalo o dobrovolné rozhodnutí: „*U nás to bylo vždycky despotický. Dlouho mě drželi zkrátka a vztahy se u nás nepěstovaly. Tam šlo vždycky jenom o řád. Pak přišel ale intr a byla jsem jak utržená ze řetězu. Špatná parta žejo, lumpárny a hlavně svoboda. To se s tou školou špatně kombinuje, tak jsem tam prostě přestala chodit a naši jsou naši, tak jsem odešla i odtud.*“

Komunikační partnerka číslo 6 pochází z dětského domova, což označila také za příčinu svého aktuálního stavu: „*Mně chybělo nějaký pořádný zázemí a nikdy jsem nebyla moc chytrá. Nevěděla jsem, jak normální život chodí a kámoši byli lidi, co přišli ze stejnejch poměrů jak já, tak jsme byli víc nebo míň odepsaní všichni.*“

Tabulka č. 3: Využívané služby

Kategorie 2	Kódy
Využívané služby	Terénní program
	Azylový dům
	Kontaktní centrum Prevent ČB

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Tabulka č. 3 obsahuje služby, jež komunikační partnerky v rozhovoru uváděly jako jimi využívané. Nejčastěji využívanou sociální službou je na základě vlastního výzkumu terénní program Charity v Českých Budějovicích. Tuto sociální službu využívají všechny dotazované komunikační partnerky. Komunikační partnerka 1 byla jedinou z dotazovaných, která uvedla Poradnu Eva. Mimo ní využívá také Kontaktní centrum Prevent a terénní program Charity České Budějovice, který obecně hodnotí velmi kladně, avšak zmiňuje, že by uvítala častější potravinovou výpomoc: „*S terénem jsem moc spokojená. Akorát ta potravinová výpomoc je jenom dvakrát týdně a občas nezbude.*“ Azylový dům již nevyužívá, neboť žije s přítelem na skvotu. Komunikační partnerka 2 se o dalších nabízených službách dozvěděla prostřednictvím charity: „*Já se tenkrát obrátila na charitu, tam mi vlastně domluvili ten azyl a pak jsem začala spolupracovat i s Káčkem.*“ Možnost přenocování, sprchy a zapůjčení pračky byla pro dotazované ženy velmi důležitá. Komunikační partnerka 3 například uvedla: „*Já využívám azylovej dům, tam se člověk vyspí v teple a chodím si sem tam vyprat na Káčko. Když pak něco potřebuju zařídit, tak mi pomáhají holky z charity.*“

Tabulka č. 4: Frekvence využívání služeb

Kategorie 3	Kódy
Frekvence využívání sociálních služeb	Každý den
	Tříkrát týdně
	Jednou týdně
	Nepravidelně

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Z tabulky č. 3 Využívané služby vyplývá, že nejčastěji využívanou službou je terénní program Charity České Budějovice. Většinou z dotazovaných komunikačních partnerek je služba využívána minimálně dvakrát týdně, kdy v rámci jejího fungování dochází k potravinové výpomoci. Komunikační partnerky 1, 5 a 4 uvedly, že s terénními pracovníci přicházejí do kontaktu téměř každý den, neboť je vždy někde potkají. Komunikační partnerka 4 popsala: *„Nejčastěji mluvím s terénčkama, protože je nejsnazší je sehnat. Většinou je každý den potkám, když chodí.“*

Komunikační partnerka 7 využívá služeb terénního programu nepravidelně a spíše navštěvuje Kontaktní centrum Prevent: *„Já jsem nejčastěji na tom Káčku a tam mi i pomáhají, když potřebuju něco vyřešit. Charitu občas potkám, tak mi daj třeba jídlo, ale spíš jsem na tom Káčku no, tam jsem denně.“* Alespoň tříkrát týdně využívá různých služeb komunikační partnerka 8: *„Nechodím nikam vyloženě denně, ale minimálně tříkrát do týdne si dojdou třeba vyprat, nebo přenocovat, když je zima.“* Komunikační partnerka 2 vysvětlila, že služby využívala častěji v minulosti, ale nyní žije na skvotu s partnerem. Nabízených služeb přesto nadále využívá alespoň jednou týdně.

Tabulka č. 5: Hodnocení sociálních služeb z pohledu žen bez domova

Kategorie 4	Kódy
Hodnocení sociálních služeb z pohledu žen bez domova	Ochota pracovníků
	Nízká frekvence potravinové banky
	Nepříznivé hygienické podmínky v azylových domech
	Dostupnost sociálních služeb

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Z provedených rozhovorů vyplývá, že nejlépe hodnotí komunikační partnerky terénní program Charity České Budějovice. Vyzdvihovaly zejména dostupnost této sociální služby a také ochotu sociálních pracovníků, které chodí do terénu. Celkovou spokojenost s touto službou uvedly komunikační partnerky číslo 2, 4, 5, 6 a 8. Komunikační partnerce číslo 1 služby poskytované v rámci terénu rovněž vyhovují, jen by ocenila častější potravinovou výpomoc: „*Jak jsem říkala. Terénky jsou super, mám je moc ráda, protože vždycky pomůžou. Akorát fakt tu potravinovku by to chtělo častěji.*“ Komunikační partnerka číslo 3 sdělila svůj pohled na služby poskytované Azylovým domem: „*Azylák je svým způsobem fajn. Je dobrý, že mají lidi jako my aspoň možnost být v teple.*“ Jako negativní stránku této sociální služby uvedla chybějící čistotu prostředí. Komunikační partnerka číslo 7 uvedla spokojenost s ochotou pracovníků poskytujících sociální služby v Kontaktním centru Prevent: „*Já hodně kladně hodnotím to Káčko. Tam mám pocit, že mě chápou. Vždycky ochotný a milý.*“ Komunikační partnerky byly dotázány nejen na konkrétní služby, ale i na celkovou spokojenost s množstvím

a kvalitou ostatních služeb, které jsou jim poskytované na území Českých Budějovic. Komunikační partnerka číslo 2 uvedla: „*Myslím, že služeb je tu pro nás dost. Vlastně s nima člověk pokreje všechno, co by tak mohl potřebovat.*“

S množstvím poskytovaných služeb je spokojena i komunikační partnerka číslo 6, která o službách hovořila takto: „*Služeb je tu hodně a přijdou mi i dobrý. Nikdy se mi nestalo, že bych se na někoho obrátila a odmítl mi pomoc. Jsou to zlatý lidi, fakt ochotný.*“ Rovněž komunikační partnerka číslo 4 služby hodnotila převážně kladně: „*Jsou tu služby co pomáhaj víc, jako třeba terénky. Pak jsou třeba ale služby, který je dobře, že jsou, ale je na nich co zlepšit. Třeba azylák.*“

Tabulka č. 6: Plány do budoucna

Kategorie 5	Kódy
Plány do budoucna	Získání zaměstnání
	Stabilní bydlení
	Opětovné získání dětí do vlastní péče
	Odstranění závislosti

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Mezi nejčastějšími plány do budoucna, které uváděly komunikační partnerky, bylo nalezení zaměstnání a získání stálého bydlení. Absence střechy nad hlavou znamenala stěžejní problém například i pro komunikační partnerku číslo 5: „*Vemte si, že v mém věku nechtěj zaměstnat ani normální lidi, tak jakou mám šanci já, když jsem na ulici? To bydlení by mi prostě změnilo život.*“ Důležitost stálého bydlení zmiňovaly i komunikační partnerky, které by do budoucna chtěly získat zpět své děti. Například komunikační partnerka 4 uvedla: „*Potřebuju dát nějak dohromady s přítelem bydlení, protože mi jde hlavně o ty děti. Ty bych chtěla mít zas u sebe a ne je takhle vidět jednou za čas.*“ Především získat děti do péče chce i komunikační partnerka číslo 3: „*Víte já mám teď brigádu a můj velkej sen je, mít u sebe zas svoje děti. To si přeju ze všeho nejvíc. Takže kdyby k té brigádě ještě vyšlo nějaký bydlení, aby se mi to splnilo, tak budu šťastná.*“ Řada žen bez domova se potýká s různými závislostmi.

Například komunikační partnerka číslo 7 uvedla závislost na alkoholu jako jednu z věcí, kterou by chtěla do budoucna změnit: „*Já o sobě vim, že je to hlavně ten chlast, co mě drží v týhle situaci. Dokud nezměním to, nezměním ani nic jinýho, co bych si přála.*“ V odpovědích na plány do budoucna se také často objevovala potřeba mít stejný život jako před odchodem na ulici. Tuto vizi zmínila i komunikační partnerka číslo 1: „*Já se prostě chci dostat někam, kde jsem byla kdysi. Abych měla svoje bydlení a hlavně práci, protože bych v budoucnu chtěla bejt s vnučkou, která je mi odepřená, dokud žiju tak, jak žiju.*“

Tabulka č. 7: Zajišťování financí

Kategorie 6	Kódy
Zajišťování financí	Brigády
	"Somrování"
	Plazma
	Dávky

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Tabulka č. 7 obsahuje způsoby zajišťování financí, které uváděly komunikační partnerky. V jejich odpovědích se často opakovala možnost přivýdělku formou brigád. Komunikační partnerky 1, 3, 4, 5 a 8 uvedly, že na pravidelné bázi dochází na brigádu k panu Františkovi, kde vykonávají práci výměnou za stravenky. Komunikační partnerka 1 například popsala svou situaci takto: „*Já třeba budu dávky pobírat až teď v květnu, takže jsem zatím závislá na panu Františkovi, kterej nám dává stravenky, což je super, protože má člověk aspoň něco u sebe.*“ Ačkoli i komunikační partnerka 3 využívá možnost přivýdělku formou brigády, není to jediný způsob, kterým si zajišťuje finance: „*Já chodím na ty brigády k panu Františkovi, jinak občas daj něco lidi a taky chodím darovat plazmu někdy.*“ Stejně tak komunikační partnerka 4 kombinuje více způsobů, kterými si obstarává finanční prostředky: „*No tak já třeba když chci jet za*

děťma, tak chodim darovat plazmu. Ale to taky nejde furt, takže občas chodim k Františkovi, za což můžu děkovat hlavně tady okolí, protože mi na něj dali doporučení a řekli mi o tý možnosti. Ono je to furt ve stejnej čas a ve stejný dny, tak se to dobře pamatuje.“ Možnost zajištění financí prostřednictvím darování plazmy uvedly i komunikační partnerky číslo 2, a 6. Z provedených rozhovorů vyplývá, že další z možností, jak získat větší, či menší finanční obnos je i tzv. „somrování.“ Většina dotazovaných žen se této formě zajištění financí snaží vyhnout. Připouští však, že občas jiná možnost není. Tímto způsobem si obstarává finance například i komunikační partnerka číslo 7.

Tabulka č. 8: Život před bezdomovectvím

Kategorie 7	Kódy
Život před bezdomovectvím	Péče o děti
	Studium
	Zaměstnání
	Práce v domácnosti
	Pobyt v dětském domově

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Život dotazovaných žen bez domova se před odchodem na ulici ve většině případů příliš nelišil od života běžných lidí. Většina z nich docházela do vzdělávacích zařízení, či zastávala roli ženy v domácnosti. Alespoň nějakou formu zaměstnání před odchodem na ulici však uvedla pouze komunikační partnerka číslo 1: *„Já měla dobrou práci u Koní na Dobrej Vodě v Budějovicích. Jenže tam dokud na mě brala dotace, tak dobrý, ale pak je dostávat přestala. Její přítel mě uhodil a řekl mi, že mám vypadnout.“* Komunikační partnerka 2 například uvedla, že možnost získat zaměstnání nikdy neměla, jelikož měla děti velmi mladá a musela se o ně starat: *„...já jsem nepracovala, protože jsem byla na rodičáku, takže jsem se věčně věnovala dětem.“* Péči o děti jako

životní náplň před odchodem na ulici uvedla také komunikační partnerka číslo 3, která se zmínila také o začátcích problémů s alkoholem: „*Já jsem byla na rodičáku vlastně, tak jsem jen sem tam měla nějakou brigádu, ale ty taky netrvaly dlouho, protože jsem přes den vždycky čas trávila tak nějak s dětma, a to zabere skoro všechno volno. Pak mě vlastně začal bít ten přítel a já začala i hodně pít, takže to začalo jít z kopce.*“

Konzumaci alkoholu před odchodem na ulici uvedla i komunikační partnerka 4: „*Já jsem tehdy chodila do školy, ale byla jsem ze špatnejch poměrů a ve špatný partě, takže jsme třeba občas šli i za školu a pili jsme. Zpětně si uvědomuju, že tam to začalo a to byla chyba. Mohlo to bejt vlastně úplně jinak, kdybych třeba ten čas tenkrát trávila s jinou partou.*“

Komunikační partnerka číslo 6 pochází z dětského domova. V průběhu pobytu v dětském domově docházela na základní školu a později i na učiliště. Svůj život před odchodem na ulici popsala takto: „*Ono v tom děcáku je každý den stejnej. Bud' jsem byla tam, nebo ve škole. Tak či onak se musel dodržovat režim a člověk nikdy neměl žádný soukromí.*“

Tabulka č. 9: Sociální vazby před odchodem na ulici

Kategorie 8	Kódy
Sociální vazby před odchodem na ulici	Pomoc přátel
	Žádné vazby
	Širší rodina
	Partner

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

V rámci rozhovorů komunikační partnerky uváděly, jaké měly sociální vazby na své okolí, než se ocitly bez přístřeší. Dotazované ženy své vazby na okolí označovaly jako slabé, či nevhodné, popřípadě uvedly, že neměly nikoho, na koho se tehdy mohly obrátit. Komunikační partnerka číslo 4 své vazby na okolí popsala takto: „*No víte co, ona máma byla taky bývalá bezdomovkyně, takže nějakou širší rodinu, to jsem vůbec nevěděla co je. Otce jsem nikdy nepoznala a prarodiče, o těch máma nikdy nemluvila. Jenom vím, že bydleli někde hodně daleko. Takže jediný co, tak jsem občas zůstávala u tety, ale ta už byla stará a nemocná, takže toho měla sama dost.*“ Komunikační partnerka číslo 2 rovněž uvedla, že neměla rodinu, na kterou se mohla obrátit: „*Já jsem pro svoji rodinu nikdy nebyla dost dobrá, protože jsem nezačala makat a měla jsem brzo děti, takže ty mě odstříhli ještě dávno předtím, než jsem se na ulici dostala. No a když někdo pomohl, tak vždycky někdo cizí, ale ten toho pro Vás zas nemůže udělat tolik, jako by mohla ta rodina.*“ Komunikační partnerka číslo 6 zmínila, že po nějaký čas využívala pomoci přátel: „*Ze začátku mi pomáhali kámoši, což byli lidi, který se ode mě v podstatě moc nelišili. Byli jsme prostě vyvrhelové, ale oni aspoň měli nějaký to rodinný zázemí, který je drželo. Takže právě u nich a jejich rodičů jsem mohla sem tam přespávat, ale věčně to nešlo.*“ Nevyhovující vztahy s okolím popisovala také komunikační partnerka číslo 1: „*moji rodiče zemřeli, když jsem byla malá, od ségry jsem čekat nic nemohla, protože byla zadlužená, a pro ostatní z rodiny jsem byla špatná kvůli tomu mému muži, kterej seděl.*“ Některé komunikační partnerky uváděly, že měly po nějaký čas oporu v partnerovi. Například komunikační partnerka číslo 7 uvedla: „*Když jsem odešla od našich, tak mě živil přítel, protože on už byl starší. Ale to jsme se pak rozešli po nějaký době, a jiný vztahy jsem neměla.*“

Tabulka č. 10: Patologické faktory, které souvisely s odchodem na ulici

Kategorie 9	Kódy
Patologické faktory, které souvisely s odchodem na ulici	Násilí
	Drogy
	Chybějící návyky z dětství
	Patologické hráčství

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Velká část komunikačních partnerek v průběhu rozhovorů zmiňovala patologický jev ve formě domácího násilí. Zmiňované domácí násilí uvedly komunikační partnerky číslo 1, 3, 5 a 8. Komunikační partnerka 8 hovořila o prožitém násilí takto: „*Ono to celý bylo nejdřív nenápadný a postupný, protože mě deptal jenom psychicky. Najednou ale peklo a člověk měl pocit, že nemá jak ven.*“ Komunikační partnerka číslo 6 zmiňovala chybějící návyky z dětství, které vedly ke konzumaci drog a alkoholu. Nadměrnou konzumaci alkoholu uvedla také komunikační partnerka číslo 7, která se souběžně s alkoholovou závislostí potýkala také s patologickým hráčstvím: „*My jsme chodili hrát bedny a u toho se dost pilo. Jsem si i půjčovala pak, a ty dluhy začaly být takovej kolotoč.*“ Pro závislé uživatele v Českých Budějovicích funguje Kontaktní centrum Prevent. Komunikační partnerky, které zmiňovaly, že se s různými formami závislosti potýkají rovněž uvedly, že tuto sociální službu pravidelně využívají.

Tabulka č. 11: Zdravotní obtíže související s životním stylem

Kategorie 8	Kódy
Zdravotní obtíže související žen bez domova	Žádné
	Drobné úrazy
	Vážné zdravotní komplikace

Zdroj: Vlastní výzkum, 2022

Komunikační partnerky byly dotázány, zda se potýkají s nějakými zdravotními obtížemi. Z rozhovorů zároveň vyplynulo, že v případě zdravotních komplikací nevyhledávají pomoc lékaře. Ve většině případů buď nemají praktického lékaře, nebo se jim nelíbí přístup lékařů k jejich sociálnímu statusu. Komunikační partnerka číslo 3 například uvedla: „*Já když mám nějaký úraz, tak mi to ošetřej na Azylu. Akorát zuby bych potřebovala, s těma je to špatný, ale doktora nemám a ani bych k němu jít nechtěla. Oni se koukaj dost skrz prsty a to je nepříjemný.*“ Větší zdravotní komplikace popsala komunikační partnerka číslo 1, která však k lékaři ve většině případů rovněž nedochází: „*Mám občas vážný problémy se zdravím, ale za to si v podstatě můžu sama,*

protože jsem lajdák, kterej jde k doktorovi za pět minut dvanáct. Jsem prostě flink, kterej to hodí za hlavu a nejde k doktoru, dokud to není ještě horší.“ Některé dotazované ženy uvedly, že se nepotýkají s žádnými zdravotními problémy. Například komunikační partnerka 2 popsala svou situaci takto: *„Mně zatím ještě nic nebylo. Kdybych měla nějaký úraz, tak vim, že mě ošetřej sociální pracovnice, takže bych nemusela ani k doktoru.“*

6 DISKUZE

Bakalářská práce popisuje život žen bezdomovkyň ve vybraném regionu očima jich samotných. Výzkum probíhal kvalitativní výzkumnou strategií, pro níž byla zvolena metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Rozhovory byly prováděny formou osobního kontaktu v terénu. Výzkumný soubor se skládá z 8 žen bez domova, které se soustřeďují na území Českých Budějovic. Výběr výzkumného souboru probíhal metodou snowball sampling. Při zpracování rozhovorů vzniklo z odpovědí komunikačních partnerek 10 kategorií. Z jednotlivých kategorií vyplynuly prostřednictvím otevřeného kódování konkrétní kódy, jež jsou rovněž uvedeny v tabulkách.

Cílem této bakalářské práce bylo rozvést problematiku ztráty obydlí a zmapovat konkrétní příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích. Do výzkumu byla zvolena hlavní výzkumná otázka: *„Jaké jsou nejčastější příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích?“* A dvě dílčí výzkumné otázky. Otázka číslo 1: *„Jak tyto ženy smýšlejí o své budoucnosti?“* Otázka číslo 2: *„Jak hodnotí ženy bez domova v Českých Budějovicích jim poskytnuté sociální služby?“*

Hlavní výzkumná otázka: Jaké jsou nejčastější příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích?

Dotazované ženy bez domova v Českých Budějovicích uváděly různé faktory, které podle nich zapříčinily jejich aktuální situaci. Polovina komunikačních partnerek uvedla jako příčinu domácí násilí, které bylo až na jeden případ partnerské. Odpovědi komunikačních partnerek se v tomto případě shodují s výše zmíněnými názory Hradecké a Hradeckého (1996), kteří za hlavní příčiny bezdomovectví žen považují především potíže s partnerem a domácí násilí (Hradecká, Hradecký, 1996).

Další uvedenou příčinou bezdomovectví bylo dobrovolné rozhodnutí. Komunikační partnerka 7 se rozhodla domov opustit v mladém věku, a to především kvůli neshodám s rodiči. Rozhodnutí mladistvých opustit své domovy rozebírá MacKenzie et. al. (2020), který uvádí, že mladí lidé, odcházející ze svých domovů s vidinou začátku nezávislého života, inklinují mnohem více k rizikovému jednání a bezdomovectví (MacKenzie et. al., 2020).

Marek et. al. (2012) dále tvrdí, že v případě mladých bezdomovců bývá důvodem odchodu na ulici nevyhovující či dysfunkční zázemí (Marek et. al., 2012). Tento výrok

potvrzuje i odpověď komunikační partnerky číslo 4, která právě nevyhovující zázemí uvedla za příčinu své současné situace: „*Nebylo tam pro mě místo.*“ Komunikační partnerka číslo 2 jako příčinu své situace zmínila neshody s matkou ohledně majetkových záležitostí: „*Prostě mě vyhodila na ulici.*“ Subjektivní příčiny bezdomovectví také rozebírá Marek et. al. (2012). Uvádí, že u těchto příčin hovoříme například o materiálních či vztahových potížích a osobních problémech (Marek et. al., 2012).

Marek et. al. (2012) hovoří mimo jiné o problematice pobytu v dětských domovech. Tvrdí, že mladí dospělí, kteří opouštějí dětský domov, nejsou adekvátně připraveni na běžný život a riziko možného selhání či neúspěchu je u nich tudíž větší (Marek et. al., 2012). Toto tvrzení se shoduje s příčinou, jež byla uvedena komunikační partnerkou číslo 6. Zmíněná komunikační partnerka považuje za hlavní důvod své aktuální situace právě chybějící zázemí. Svou zkušenost popsala takto: „*Nikdo mě na nic nepřipravil. Bylo to, jak hodit do vody někoho, kdo neumí plavat.*“

Ačkoli se odpovědi komunikačních partnerek v jistém ohledu více, či méně lišily, vyplývá z jejich odpovědí, že nejčastějšími příčinami bezdomovectví žen v Českých Budějovicích jsou domácí násilí a nevyhovující (dysfunkční) vztahy s rodinou.

Výzkumná otázka č. 1: Jak tyto ženy smýšlejí o své budoucnosti?

Komunikačním partnerkám byly položeny otázky týkající se jejich budoucnosti. Nejčastěji uváděná touha po změně souvisela s nalezením bydlení. Vágnerová (2014) vysvětluje, že lidé bez přístřeší jsou v podstatě neustále součástí veřejného prostranství, což obnáší zejména značný nedostatek soukromí, které je pro většinu z nich důležité obzvlášť v nočních hodinách (Vágnerová, 2014). Absence střechy nad hlavou pro komunikační partnerky představuje komplikace i v dalších oblastech života. Dotazované ženy jsou takřka bez výjimky přesvědčeny, že nalezení bydlení by jim dopomohlo rovněž k nalezení zaměstnání. Důležitost stálého bydlení vyzdvihovaly také komunikační partnerky, jež by si do budoucna přály získat zpět do péče své děti. Tato potřeba byla shodná u komunikačních partnerek 3 a 4: „*Záleží mi jenom na tom, mít zpátky svoje děti. Potřebuju získat bydlení.*“

Ženy bez domova se mimo jiné mohou potýkat s různými druhy závislostí. U komunikačních partnerek, které přiznaly jistou formu závislosti, se jednalo o závislost

na alkoholu, či patologickém hráčství. Tavel (2009) apeluje, že závislosti na alkoholu se u nás obecně nepřikládá dostatečný význam a jeho prevenci se nevěnuje takové množství pozornosti, jako prevenci jiných drogových závislostí (Tavel, 2009). Stejně tak patologické hráčství označuje za možnou příčinu bezdomovectví (Tavel, 2009). Komunikační partnerka 7 si je svých problémů s alkoholem vědoma a svou závislost uvádí jako jednu z věcí, kterou by do budoucna chtěla změnit: „...*snažím se. Vim, že když nezměním tohle, neposunu se nikam.*“ Z odpovědí dotazovaných žen vyplývá, že by v budoucnu převážně chtěly dosáhnout životního standardu, jež měly kdysi. Komunikační partnerka 1 uvedla: „...*chci mít zase zaměstnání, bydlení. Prostě žít jako dřív.*“

V odpovědích všech komunikačních partnerek dochází k shodě v nespokojenosti s aktuální stavem. Všechny dotazované ženy uvedly, že jim současný život nevyhovuje a touží po změně své situace.

Výzkumná otázka č. 2: Jak hodnotí ženy bez domova v Českých Budějovicích jim poskytnuté sociální služby?

Činnost organizací, které se zabývají poskytováním sociálních služeb je upravena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. Dotazované ženy bez domova v rozhovorech uvedly, že na území Českých Budějovic využívají tyto sociální služby: Městská charita České Budějovice (Služba pro lidi bez domova na ulici-terénní program, Dům sv. Pavla, Poradna Eva), Kontaktní centrum Prevent ČB, Azylový dům Filia.

Na základě provedeného výzkumu vyšlo najevo, že všechny dotazované ženy využívají ať už více, či méně často alespoň nějakou z nabízených služeb. Marek et. al. (2012) uvádí, že žena na ulici bývá zpravidla více ohrožena než muž. Tomu také odpovídá intenzita vyhledávání pomoci a vděku za ni (Marek et. al., 2012).

Z výše zmíněných rozhovorů plyne, že jsou komunikační partnerky s jim poskytovanými službami převážně spokojené. Vyzdvihují zejména jejich dostupnost a ochotu sociálních pracovníků v případě, kdy se na ně obrátí s žádostí o pomoc. Nejlépe hodnocenou službou se stal terénní program Městské charity České Budějovice. Komunikační partnerky číslo 2, 4, 5, 6 a 8 uvedly celkovou spojenost s touto službou.

Terénní program Městské charity České Budějovice označila jako nejčastěji využívanou službu také komunikační partnerka číslo 1, jež je s jejím fungováním rovněž spokojena, avšak podotýká, že by ocenila častější potravinovou výpomoc. Včetně potravinové výpomoci využívají komunikační partnerky tuto službu například k pomoci s vyřizováním úředních záležitostí, či materiální výpomoci. O něco méně spokojené jsou komunikační partnerky s fungováním azylových domů. Azylové domy slouží jako opora lidem, kteří se nacházejí v nepříznivé životní situaci, jenž se pojí se ztrátou domova. Hovoříme tedy o poskytnutí přístřeší na nezbytně nutnou dobu (Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). Často uváděným problémem byly nepříznivé hygienické podmínky. Za provoz azylových domů jsou však vděčné. Komunikační partnerka číslo 3 se například vyjádřila takto: „*Je dobrý, že maj lidi jako my možnost být aspoň v teple.*“ Komunikační partnerky, které uvedly jisté formy závislosti, hodnotily také služby poskytované Kontaktním centrem Prevent ČB. Jejich odpovědi se shodovaly zejména v ocenění bezplatnosti této služby. Dotazované ženy dále také vyzdvihovaly ochotu sociálních pracovníků. Komunikační partnerka 7 popsala své pocity takto: „*...mám pocit, že mě chápou.*“

Mimo konkrétní služby byly ženy dotázány také na celkové hodnocení množství a kvality jim poskytovaných služeb. Odpovědi komunikačních partnerek se shodovaly. Všechny vybrané ženy konstatovaly, že jsou s poskytovanými službami spokojené a nemají pocit, že by jim na území Českých Budějovic nějaká sociální služba scházela. Komunikační partnerka číslo 2 uvedla: „*... služeb je tu pro nás dost. Vlastně s nima člověk pokreje všechno, co by tak mohl potřebovat.*“ Z uvedeného vyplývá, že fungování těchto služeb je pro ženy bez domova klíčové.

Na základě provedených a následně zpracovaných rozhovorů jsem usoudila, že komunikační partnerky sice mají vize do budoucna, avšak evidentně postrádají motivaci, či vůli k jejich naplnění. Tato skutečnost dle mého názoru souvisí právě s chybějícím bydlením, které komunikační partnerky označovaly za stěžejní problém. Z odpovědí komunikačních partnerek vyšlo najevo, že absence stabilního zázemí pro ně souběžně představuje také absenci určitého denního režimu. Chtěla bych tedy navrhnout, zda by nestálo za uvážení, pokusit se zlepšit hygienické podmínky alespoň v azylových domech, kde by se následně ženy bez domova cítily příjemněji a ve větší míře je i využívaly.

7 ZÁVĚR

Bakalářská práce se týká situace žen bez domova v Českých Budějovicích a toho, jak na ni pohlíží. Cílem této práce bylo rozvést problematiku ztráty obydlí a zmapovat konkrétní příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích. Pro zjištění zmíněného cíle byly vytvořeny výzkumné otázky. Hlavní výzkumnou otázkou bylo: „*Jaké jsou nejčastější příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích?*“ Dílčí výzkumné otázky pak zněly takto: „*Jak tyto ženy smýšlejí o své budoucnosti?*“ a „*Jak hodnotí ženy bez domova v Českých Budějovicích jim poskytnuté sociální služby?*“ Teoretická část informuje o problematice bezdomovectví, zmiňuje se o příčinách bezdomovectví, popisuje také například způsoby bydlení, či případné zdroje obživy. Mimo jiné jsou v teoretické části uvedeny také sociální služby poskytované právě lidem bez přístřeší. Výzkum uvedený v praktické části práce obsahuje rozhovory s komunikačními partnery. Komunikačních partnerek bylo osm a z uskutečněných rozhovorů byly pomocí otevřeného kódování vytvořeny konkrétní kódy, jež byly vhodně umístěny do 10 kategorií. Výsledky výzkumu do jisté míry ovlivnila zejména ochota komunikačních partnerek sdělovat osobní informace. Část komunikačních partnerek na položené otázky odpovídala rozsáhle a rozhovor s nimi působil upřímně. Některé komunikační partnerky však sdělovaly pouze to nejnutnější a jejich odpovědi byly krátké. I navzdory různorodosti rozhovorů se velká část odpovědí shodovala.

V souvislosti s ochotou komunikačních partnerek hovořit o problematice jejich situace, byl naplněn cíl bakalářské práce. Část žen bez domova si prošla domácím násilím, které vedlo k jejich aktuálnímu stavu. Jiné ženy se do situace bez domova dostaly na základě špatného zázemí, či dysfunkčních vztahů v rodině. Společným jmenovatelem těchto žen je však potřeba získání stálého bydlení.

Výzkum také ukázal, že sociální služby, které jsou ženám bez domova na území Českých Budějovic poskytované, jsou pro komunikační partnerky klíčové. Organizace jim poskytují potřebné informace, podporu, potravinovou výpomoc, nocleh, či prostory pro výkon osobní hygieny.

8 SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ

- BARTÁK, M., 2004. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I.: (bezdomovství v zrcadle veřejné politiky)*. Kostelec nad Černými lesy: Institut zdravotní politiky a ekonomiky. Zdravotní politika a ekonomika. ISSN 1213-8096.
- DISMAN, M., 2011. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. 4., nezměněné vydání. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1966-8.
- ERIKSON, E. H., 2015 *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0786-3.
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H., 2000. *Psychologický slovník*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, J., 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 4. vydání. Praha: Portál. 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.
- HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I., 1996. *Bezdomovství-extrémní vyloučení*. Praha: Naděje. ISBN 80-902292-0-4.
- HRADECKÝ, Ilja, 2007. *Definice a typologie bezdomovství: [zpráva o realizaci aktivity č. 1 projektu Strategie sociální inkluze bezdomovců v ČR]*. Praha: Pro Sdružení azylových domů vydala Naděje. ISBN 978-80-86451-13-8.
- JANDOUREK, J., 2009. *Úvod do sociologie*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-644-5.
- JANEBOVÁ, R., 1999. *Proces vzniku a stádia bezdomovectví*. Sociální práce, 4: 27-28.
- JANEBOVÁ, R., 2006. Sociální problémy z aspektu gender. In: *Riziková mládež v současné společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus.
- KAJANOVÁ, A. et al., 2017. *Metodologie výzkumu v oblasti sociálních věd*. České Budějovice: Zdravotně sociální fakulta, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. ISBN 978-80-7394-639-5.
- KNECK, Ā. et al., 2021. "Stripped of dignity"–Women in homelessness and their perspectives of healthcare services: A qualitative study. *International Journal of Nursing Studies* [online]. 120(103974). [cit.2022-15-04]. doi: 10.1016/j.ijnurstu.2021.103974.
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D., 2006. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-247-1284-9.
- MAREK, J., STRNAD, A., HOTOVCOVÁ, L., 2012. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0090-1.

- MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ P., KOLÁČKOVÁ, J., 2010. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MIKULÁŠEK, O., 2010. Realita? Fikce? – Příběh! In: *Kontaktní práce*. Praha: Národní vzdělávací fond.
- PĚNKAVA, P., 2010. *Výchovně vzdělávací prvek v sociální práci s cílovou skupinou osob bez přístřeší*. Praha: Filozofická fakulta UK. Rigorózní práce.
- PLEACE, N., 2017. *Evropská příručka bydlení především*. Praha: Úřad Vlády ČR – Sekce pro lidská práva. 120 s. ISBN 978-80-7440-159-6.
- PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P., 2008. *Bezdomovectví*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-100-0.
- PRUDKÝ, L., ŠMÍDOVÁ, M., 2010. *Kudy ke dnu: analýza charakteristik klientů Naděje*. Praha: Socioklub. ISBN 978-80-86140-68-1.
- Redesign of a homelessness service system for young people*, 2020. [online]. AHURI. [cit. 2022-20-04]. Dostupné z: <https://deliverypdf.ssrn.com/delivery.php?ID=077084099072011070106081113124031092029025017074071027094026124076084098007088122074114057025013024031019074014103026072008005018023002029065066029099011126069064024007083043022070081082024010021076093090027119002025112010071103080026126016124121106104&EXT=pdf&INDEX=TRUE>
- REICHEL, J., 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3006-6.
- SIDOR, M.; ABDELHAFEZ, D., 2011. NGO–Public Administration Relationships in Tackling the Homelessness Problem in the Czech Republic and Poland. *Administrative Sciences*, 11.1: 24.
- STRAUSS, A., CORBIN, J., 2015. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Los Angeles: SAGE Publications. ISBN 978-1-4129-9746-1.
- SUTHERLAND, G., et al., 2022. Older women's perceptions of the impact of homelessness on their health needs and their ability to access healthcare. *Australian and New Zealand Journal of Public Health* [online]. 46(1), 62-68. [cit.2022-15-04]. doi: 10.1111/1753-6405.13156.

- SÝKOROVÁ, D., CHYTIL, O., 2004. *Autonomie ve stáří: strategie jejího zachování*. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta. ISBN 80-7326-026-3.
- ŠEVČÍK, D., ŠPATENKOVÁ, N., 2011. *Domácí násilí: kontext, dynamika a intervence*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-690-2.
- ŠVARŘÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K., 2014. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 2. vydání. Praha: Portál. 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.
- TAVEL, P., 2009. *Vybrané kapitoly ze sociální psychologie*. 2., rozš. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2327-2.
- VÁGNEROVÁ, M., 2000. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISSN 1335-1028.
- VÁGNEROVÁ, M., 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.
- VÁGNEROVÁ, M., CSÉMY, L., MAREK, J., 2013. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2209-5.
- Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, 2006. In: *Sbírka zákonů České republiky*. ISSN 1211-1244.

9 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Seznam tabulek

Příloha č. 2: Informovaný souhlas pro komunikační partnerky, s kterými probíhal rozhovor

Příloha číslo 1: Seznam tabulek

Tabulka číslo 1: Základní charakteristika komunikačních partnerek

Tabulka číslo 2: Příčiny bezdomovectví

Tabulka číslo 3: Využívané služby

Tabulka číslo 4: Frekvence využívání služeb

Tabulka číslo 5: Hodnocení sociálních služeb z pohledu žen bez domova

Tabulka číslo 6: Plány do budoucna

Tabulka číslo 7: Zajišťování financí

Tabulka číslo 8: Život před bezdomovectvím

Tabulka číslo 9: Sociální vazby před odchodem na ulici

Tabulka číslo 10: Patologické faktory, které souvisely s odchodem na ulici

Tabulka číslo 11: Zdravotní obtíže související s životním stylem

Příloha číslo 2: Informovaný souhlas pro komunikační partnerky, s kterými probíhal rozhovor

INFORMOVANÝ SOUHLAS S ÚČASTÍ VE VÝZKUMU

Název bakalářské práce: Život žen bezdomovkyň ve vybraném regionu očima jich samotných

Řešitel: Lenka Buriánková

Kontakt: burial29eznam.cz

Ráda bych vás poprosila o anonymní rozhovor, který se uskuteční tehdy, pokud s ním budete souhlasit a budete též souhlasit s jeho zvukovým záznamem na diktafon pro účel jeho přepisu. Rozhovor bude nahráván pouze pro účely zpracování bakalářské práce.

Bakalářská práce má za cíl rozvést problematiku ztráty obydlí a zmapovat konkrétní příčiny bezdomovectví žen v Českých Budějovicích.

1) Účast ve výzkumu je anonymní a data v něm získaná budou použita jen pro účely bakalářské práce. Účastník může v průběhu výzkumu kdykoliv odstoupit a může ukončit s výzkumníkem spolupráci.

2) Účastník výzkumu má právo rozhodovat, o kterých otázkách v průběhu rozhovoru chce mluvit a o kterých nikoliv. V případě, že otázky budou moc citlivé, nemusí na odpovídat.

3) Záznam rozhovoru je přístupný pouze výzkumníkovi a je hned po přepsání smazán.

4) Po přepsání rozhovorů dojde k autorizaci textu.

5) Účastník ve výzkumu se zavazuje souhlasu s použitím materiálu v této bakalářské práci.

Děkuji za pozornost věnovanou těmto opatřením a žádám Vás o poskytnutí souhlasu s Vaší účastí ve výzkumu.

Lenka Buriánková

Podle zákona 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů a jejich uchování v informačních systémech ve znění zákona č. 250/2014 Sb., platného od 1.1.2015. Uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumném projektu a s poskytnutím výzkumného materiálu.

V.....Dne.....

Podpis.....